

УДК 336.719.2 (477)

Іяна Колодій,

викладач кафедри цивільного, господарського,
кримінального права та правосуддя
Чернігівського державного технологічного університету

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ*

У статті розглядаються підходи до класифікації банківської інформації як у доктрині права, так і в законодавстві України.

Ключові слова: банківська інформація, службова таємниця, банківська таємниця, комерційна таємниця банку.

Банківська система як складова частина фінансової системи будь-якої держави відіграє вирішальну роль в її економічному розвитку, що, в свою чергу, визначає зацікавленість держави в жорсткому регулюванні банківської діяльності. Управлінська діяльність, здійснювана в банківській системі, та її інформаційне забезпечення тісно пов'язані між собою. Інформаційне забезпечення в такому випадку виступає основою, на якій будується управління в структурних підрозділах банківської системи, зокрема у сфері регулювання банківської інформації.

Актуальність звернення до комплексного дослідження інформації, яка циркулює в банківських структурах, зумовлюється тим, що службова роль інформації в соціальному управлінні відіграє важливу роль та пов'язує численні і різноманітні органи соціального управління в єдину для всієї держави постійно діючу систему з її загальними, галузевими, функціональними та територіальними підсистемами. Це досягається шляхом прямого і зворотного зв'язку між усіма суб'єктами соціальних управлінських відносин. Саме тому управління банківською справою нерозривно пов'язане з інформацією. Без інформації неможливо ефективно керувати банківською системою та забезпечувати її належне функціонування.

Метою цієї статті є дослідження підходів до класифікації банківської інфор-

мації у доктрині права та законодавстві України.

Всю різноманітність інформації, що циркулює між суб'єктом і об'єктами соціального управління, доцільно розділити на два основних потоки (частина соціальної інформації, звичайно, залишиться за їх межами): інформація, що надходить від об'єкта до суб'єкта управління (тобто інформація про став системи, якою управляють), та інформація, яка виходить від суб'єкта управління. Друга і є, власне, управлінською інформацією, що впливає на свідомість та поведінку людей.

Цілоком зрозуміло, що в обох цих потоках циркулює і інформація «про право», тобто та, яка міститься в правових приписах, актах застосування права, відомостях про результати дії норм і т. д. У всій її різноманітності виділяється інформація, що міститься в нормах права, яка являє собою різновид соціально управлінської інформації [1]. Виходячи із позицій соціального управління існують різноманітні класифікації інформації в банківських структурах, які постійно зростають, оскільки зростає кількість об'єктів та обсяг сфер застосування інформаційних актів органів державного управління банківською справою.

Одним із основних видів є організаційна інформація, яка відображає характер ділових зв'язків банку з іншими організаціями, юрлицями організації і управління всередині банку, інші джерела «ор-

* Рекомендовано до друку кафедрою цивільного, господарського, кримінального права та правосуддя Чернігівського державного технологічного університету.

ганізаційного ефекту», які дають визначені переваги перед конкурентами [2].

У сфері внутрішньобанківського управління до організаційної інформації необхідно віднести: план розвитку банку і його інвестицій; власні прогнози розвитку фінансової діяльності, що представляє інтерес, оригінальні методи управління персоналом, нові методи організації праці; встановлений в банку порядок опрацювання пропозицій потенційних партнерів; техніко-економічне обґрунтування і плани інвестування капіталу; попередні домовленості щодо умов видачі кредитів тощо.

У сфері зовнішніх зв'язків це: відомості про клієнтів банку; дані стосовно переговорів з потенційними партнерами (ділові пропозиції, що знаходяться в процесі; строки, визначені для підготовки та укладення договорів; тактика переговорів; межі повноважень осіб, які проводять переговори, тощо); інформація стосовно укладеннях чи тих, які планується укласти, контрактів; матеріали конфіденційних переговорів; принципи та умови надання комерційних кредитів тощо.

Крім організаційної виділяють технологічну та параметричну (характеристичну) інформацію [3]. Технологічна — це власне інформація, що визначає уявлення щодо управління банком та здійснення комерційної чи іншої діяльності, про технологічні досягнення, які забезпечують визначені переваги в конкурентній боротьбі. Критеріями якості, на нашу думку, можуть виступати швидкість укладення договорів та управління персоналу банку. Параметрична інформація — це кількісні показники банку, управління та здійснення підприємницької діяльності, за якими є перевага перед конкурентами.

Уявляється, що для організаційної, технологічної та параметричної інформації як видів комерційної таємниці банку неоднаковим є принципівий підхід до здійснення її захисту від несакціонованого доступу. Виділення вказаних видів таємниці полегшує її ідентифікацію, розробку ефективних засобів захисту, аналіз причин та локалізацію наслідків витоку інформації.

В Україні на сьогоднішній день інформація взагалі, інформація в банківській сфері в тому числі, є важливим підґрунтям для інтенсивного впровадження в життя фінансової політики та відповідно

розвитку економіки держави. Саме тому одним із основних завдань сучасного українського законодавця є зміна неефективної системи державного управління.

На думку В. Б. Авер'янова, основне призначення державного управління — організація виконання правових актів та інших рішень державних органів шляхом різного роду владно-розпорядчого впливу на суспільні відносини та процеси [4]. Для цього необхідним є високий професіоналізм державних органів, що здійснюють управління в банківській сфері та вдосконалення діючої нормативної бази.

Щодо нормативно-правової бази, то відносини в сфері державного управління банківською сферою регулюються законами України «Про інформацію», «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про захист економічної конкуренції», «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», інструкціями Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, Про ведення касових операцій банками України, затвердженими постановами Правління Національного банку України, тощо.

У нормах вищезазначених нормативно-правових актів закріплено, що Національний банк України є центральним банком та особливим центральним органом державного управління банківської системою. Вітчизняний законодавець, закріплюючи такі положення, не відійшов від світової практики, оскільки центральні банки відіграють провідну роль в управлінні банківськими системами та виступають державними органами економічного управління в багатьох країнах світу [5].

Широкий спектр функцій Національного банку України, трудомісткість процесів оброблення банківської інформації, необхідність отримувати оперативну зведення про грошові потоки та здійснювати обмін інформації на міжбанківському рівні як в Україні, так і за її межами потребують не тільки автоматизації функцій управління Національного бан-

ку України, а й запровадження найсучасніших комп'ютерних технологій для підтримки управлінських рішень [6].

Практичного значення у контексті досліджуваного питання набуває норма, відповідно до якої банківська інформація поділяється на відкриту та інформацію з обмеженим доступом. Відповідно критерієм такого розподілу виступає режим доступу до інформації, який визначається як передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації (ч. 1 ст. 28 Закону України «Про інформацію»).

Відкритою інформацією є будь-які відомості про підприємство, що є у володінні, користуванні або розпорядженні підприємства та не віднесені до категорії інформації з обмеженим доступом. Доступ до відкритої інформації забезпечується через публікації в офіційних друкованих виданнях; поширення через засоби комунікації; надання інформації на запит зацікавлених осіб [7].

Щодо поняття «інформація з обмеженим доступом», то воно вітчизняним законодавством не розкрито, але ми поділяємо думку А. І. Марущака, який визначає його як відомості конфіденційного або таємного характеру, правовий статус яких передбачений законодавством України, які визнані такими відповідно до встановлених юридичних процедур і право на обмеження доступу до яких надано власнику таких відомостей [8].

Російський вчений В. М. Лопатін під «інформацією з обмеженим доступом» розуміє інформацію, доступ до якої обмежено відповідно до закону з метою захисту прав та законних інтересів її власників [9].

Доступ фактично є певною дозвоільною процедурою, яка полягає в отриманні згоди компетентного органу (особи) на одержання документа чи інформації, отримання якої безпосередньо пов'язане з можливістю реалізації права на інформацію, та, відповідно, обмежує це право [10].

А. І. Марущак розмежує правомірні та неправомірні засоби доступу громадян до інформації. Перші — це засоби та процедури, які прямо передбачені законодавством або не порушують його і які дають змогу реалізувати право громадян на отримання інформації. Другі — це засоби та процедури, які безпосередньо пору-

шують законодавство, що зумовлює юридичну відповідальність [11].

Деякою можливістю володіти інформаційним ресурсом має лише його власник або особа, яка отримала у власника відповідний дозвіл. Цей дозвіл, наданий власником за власною волею чи за вказівкою закону, необхідно розуміти як юридично забезпечену можливість доступу до інформаційних ресурсів або як право на доступ. У власника інформаційного ресурсу таке право існує початково і може бути реалізоване щодо належного йому ресурсу. Для третіх осіб, що виступають у ролі користувачів, закон встановлює ряд правових підстав для реалізації права на доступ. Цей зв'язок проявляється в тому, що без права на доступ право користування і право ознайомлення законом не можуть бути реалізовані [12].

Інформація з обмеженим доступом за своїм правовим режимом поділяється на конфіденційну і таємну (ст. 30 Закону України «Про інформацію»).

Таємниця як соціальне явище виникає там, де існують інтереси, які передбачають конфліктний взаємозв'язок, за якого та чи інша інформація може слугувати інструментом у протистоянні. Дана обставина спонукала соціальних суб'єктів приховувати і охороняти відомості, які можуть бути використані або їм на шкоду, або на користь конкуруючої сторони [13]. Саме по собі приховання, захист інформації завжди відіграє службову роль, обслуговуючи якусь сферу людських відносин, діяльності, розвитку суспільства та держави.

Таємність або секретність вказує на певне відокремлення, наявність у зв'язку з цим спеціального режиму доступу володіння, користування і розпорядження, що закріплено у відповідному нормативному або локально-нормативному акті [14].

Взагалі, інформація, що становить службову таємницю, може бути класифікована на два основні типи. По-перше, це службова інформація про діяльність державних органів, доступ до якої обмежено законом у цілях захисту державних інтересів. По-друге, це інформація, що підлягає охороні, яка стала відома через виконання службових обов'язків посадовим особам державних органів і органів місцевого самоврядування: комерційна, банківська таємниця, профе-

сійна таємниця, а також конфіденційна інформація про приватне життя особи [15].

На думку Б. А. Кормича, різниця між даними групами полягає у механізмах виникнення у державних органів права власності на таку інформацію. В першому випадку ця інформація безпосередньо створюється в процесі діяльності державних органів, і, таким чином, держава в їх особі стає власником цієї інформації на основі авторського права. За таких умов держава і її органи абсолютно вільні у вирішенні питань (відповідно до встановлених законом процедур) щодо розповсюдження цієї інформації.

У другому випадку конфіденційна інформація третіх фізичних або юридичних осіб передається у встановленому законом порядку державним органам на вимогу останніх. Державні органи, які володіють цією інформацією, вправі використовувати її у своїй діяльності, але вони обмежені щодо передачі такої інформації третім особам волею права власника конфіденційної інформації, який передав її державним органам. Хоча, слід зазначити, що українське законодавство не має дієвих механізмів охорони конфіденційної інформації фізичних та юридичних осіб, переданої державним органам [16].

Окремим видом таємної інформації є банківська таємниця, саме тому службовці банку при вступі на посаду підписують зобов'язання щодо її збереження. Відповідно, одним з найважливіших завдань для банку у сфері надійного захисту охоронюваної інформації є робота з кадрами, що мають допуск і доступ до банківської таємниці, їх навчання прийомам і методам збереження такої інформації.

Особливістю банківської таємниці є те, що згідно із законодавством обов'язок охорони конфіденційних відомостей клієнтів банку покладено саме на банк, у зв'язку із спеціфікою його діяльності. Банку, в принципі, байдуже, чи стануть відомості, якими він оперує, відомі третім особам, чи ні, якщо банку не завдається цим ніяких збитків. Тому діяльність банку у справі захисту банківської таємниці є його обов'язком, а комерційної таємниці (відомості про діяльність самого банку) — правом [17].

Важливо звернути увагу на розмежування поняття «банківська таємниця» та «комерційна таємниця банку». Ми

поділяємо позицію авторів, які визначають комерційну таємницю банку як відомості про діяльність кредитної організації, конкретний перелік яких встановлено керівником банку з метою захисту прав та інтересів кредитної організації та доведено до посадових осіб банку з урахуванням правил про відомості, які не можуть бути віднесені до кола об'єктів комерційної таємниці [18].

О. О. Качан вважає, що до комерційної таємниці банку доцільно віднести інформацію, яка характеризує нові банківські технології, роботу в галузі створення умов для надання нових послуг, плани відкриття філій, проникнення на нові ринки чи в нові сфери. Комерційну таємницю може також становити інформація про перспективні методи управління персоналом, політика банку щодо надання послуг, фінансові, ділові й комерційні стосунки з партнерами, дані про керівний склад банку, способи захисту інтересів банку та організацію його безпеки тощо. Склад інформації, яка є комерційною таємницею, визначається керівництвом банку в кожному окремому випадку [19].

Ряд науковців усі відомості, якими так чи інакше може володіти банк, поділяють на три види: 1) відомості, які становлять державну таємницю; 2) відомості, які в силу вказівки законодавства не становлять комерційної таємниці і 3) відомості, які можуть складати комерційну таємницю.

Співвідносячи державну та банківську таємницю, дані автори зазначають, що комерційна таємниця не належить до відомостей, які становлять державну таємницю. На відміну від комерційної таємниці, режим секретності державної таємниці встановлюється виключно законами і підзаконними актами України [20].

М. І. Зубок та Л. В. Николаєва визначають таку структуру інформаційних ресурсів банку: юридична інформація; фінансова інформація; комерційна інформація; ділова інформація; технічна інформація; інформація про персонал; інформація про безпеку діяльності банку; інші види інформації [21].

З позиції підходу до економічної оцінки банківської інформації, уявляється, можна визначити такий критерій її класифікації, як важливість інформації. Під важливістю інформації при цьому

розуміється узагальнений показник, що характеризує її значимість, з одного боку — з позиції тих задач, для вирішення яких вона використовується, а з другого — з точки зору можливості (умов) використання даної інформації при обробці в процесі вирішення цих задач. З позиції задач виділяються дві складових критерію: перша — важливість самої інформації для забезпечення діяльності і другий — важливість інформації для ефективного вирішення цієї задачі.

З позиції умов використання (обробки) інформації розглядаються також дві складових критерію: перша — рівень можливих втрат у випадку неповної адекватності інформації і друга — додаткові витрати на забезпечення необхідної якості інформації.

Важливо зазначити, що формалізує банківську інформацію залежно від мети її застосування (документування). Системні характеристики документа, як об'єкта права, пов'язані зі встановленням функціонально-цілового призначення, з визначенням ознак його виділення із загального обсягу банківської інформації.

Залежно від виду операції та типу контрагентів первинні документи банку (паперові та електронні) класифікують за такими ознаками: а) за місцем складання: зовнішні (одержані від клієнтів, державних вихованців та інших банків); внутрішні (оформлені в банку); б) за змістом: касові; меморіальні (для здійснення безготівкових розрахунків із банками, клієнтами, списання коштів з рахунків та внутрішньобанківських операцій).

Касовими документами оформляються операції з готівкою. Вони поділяються на прибуткові та видаткові. Касові документи оформляються відповідно до вимог, визначених нормативно-правовими актами Національного банку з організації касової роботи в банках України.

Меморіальні документи застосовуються банками для здійснення і відображен-

ня в обліку операцій банку і його клієнтів за безготівковими розрахунками відповідно до нормативно-правових актів Національного банку. До меморіальних документів (паперових або електронних), що використовуються для безготівкових розрахунків, належать такі розрахункові документи: меморіальні ордери, платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, платіжні вимоги, розрахункові чеки, інші документи (інші платіжні інструменти, що визначаються нормативно-правовими актами Національного банку) [22].

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що класифікувати банківську інформацію слід за такими критеріями: за напрямом поширення (інформація в сфері внутрішньобанківського управління та інформація в сфері зовнішніх зв'язків банку); за режимом доступу до інформації (відкрита та інформація з обмеженим доступом); за формою активності суб'єктів (інформація, яка самостійно надається, та інформація, яка надається на вимогу); за способом закріплення (інформація, закріплена на паперовому носії, та інформація, закріплена на електронному носії); за напрямом використання (юридична інформація; фінансова інформація; комерційна інформація; ділова інформація; технічна інформація; інформація про персонал; інформація про безпеку діяльності банку; інші види інформації).

Завершуючи розгляд проблем класифікації інформації в банківських структурах, слід зазначити, що для подальшого розвитку системи захисту інформації, що становить банківську таємницю, яка б відповідала реальним загрозам сьогодення, потрібне вдосконалення правового регулювання відносин у цій сфері за допомогою науково обґрунтованих, концептуально узгоджених законів і підзаконних актів.

ПРИМІТКИ

1. Кудрявцев Ю. В. Нормы права как социальная информация / Ю. В. Кудрявцев. — М.: Юрид. лит., 1981. — С. 15.
2. Филин С. А. Информационная безопасность: учеб. пособ. / С. А. Филин. — М.: Изд-во «Альфа-Пресс», 2006. — С. 140.
3. Там само. — С. 141.
4. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за ред. В. Б. Авер'янова. — К., 2003. — С. 13—14.

5. Левчук И. В. Банки в условиях самофинансирования хозяйства / И. В. Левчук. — М., 1990. — С. 9—11.
6. Сендяк М. А. Інформаційні системи в державному управлінні : навч. посіб. / М. А. Сендяк. — К. : КНЕУ, 2004. — С. 165.
7. Бондарчук Ю. В. Безпека бізнесу: організаційно-правові основи : наук.-практ. посіб. / Ю. В. Бондарчук. — К. : Вид. дім «Скіф» ; КНТ, 2008. — С. 157.
8. Марущак А. І. Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом : курс лекцій / А. І. Марущак. — К. : КНТ, 2007. — С. 23.
9. Лопатин В. Н. Правовая охрана и защита служебной тайны / В. Н. Лопатин // Государство и право. — 2000. — № 6. — С. 86.
10. Доступ до інформації та електронне урядування / авт.-упоряд. : М. С. Демкова, М. В. Фігель. — К. : Факт, 2004. — С. 27.
11. Марущак А. І. Проблеми правомірності доступу громадян до інформації / А. І. Марущак // Судова апеляція. — 2007. — № 2 (7). — С. 18.
12. Городов О. А. Основы информационного права России : учеб. пособ. / О. А. Городов. — СПб., 2003. — С. 118—120.
13. Пилипенко Ю. С. Общие теоретические аспекты института тайны / Ю. С. Пилипенко // Государство и право. — 2009. — № 7. — С. 19.
14. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю : монографія / О. Е. Радутний. — Х. : Келлон, 2008. — С. 109.
15. Лопатин В. Н. О путях развития таможенной системы России в условиях переходного периода / В. Н. Лопатин // Учен. зап. Спб. им. В. Б. Бобкова филиала Российской таможенной академии. — 1999. — № 1 (8). — С. 5—10.
16. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навч. посіб. / Б. А. Кормич. — К. : Кондор, 2004. — С. 313—314.
17. Зубок М. І. Організаційно-правові основи безпеки банківської діяльності в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — 2-ге вид., допов. / М. І. Зубок, Л. В. Ніколаєва. — К. : Істина, 2000. — С. 32.
18. Тосуняя Г. А. Банковское право Российской Федерации. Общая часть : учебник / Г. А. Тосуняя, А. Ю. Викулин, А. М. Экмальян ; под общ. ред. акад. Б. Н. Топорнина. — М. : Юристъ, 1999. — С. 248.
19. Качан О. О. Банківське право : навч. посіб. / О. О. Качан. — К. : Школа, 2004. — С. 229.
20. Стрельбицька Л. М. Банківське безпекознавство : навч. посіб. / Л. М. Стрельбицька, М. П. Стрельбицький, В. К. Гіжєвський ; за ред. М. П. Стрельбицького. — К. : Кондор, 2007. — С. 396.
21. Зубок М. І. Знач. праця. — С. 67.
22. Положення про організацію операційної діяльності в банках України : затверджене постановою Правління Національного банку України від 18.06.2003 р. № 254 ; зареєстроване в Міністерстві юстиції України 08.07.2003 р. за № 559/7880.

Колодій Інна. Підходи к класифікації банківської інформації.

В статті розглядаються підходи к класифікації банківської інформації як в доктрині права, так і в законодавстві України.

Ключевые слова: банківська інформація, служебна тайна, банківська тайна, комерційна тайна банку.

Kolodiy Inna. Approaches to the classification of bank information.

The article discusses approaches to the classification of bank information, as in the doctrine of the law, and the legislation of Ukraine.

Key words: banking information, official secrets, banking secrets, trade secret bank.